

BESZÁMOLÓ

a 2014. szeptember 10. és 13. között, Prágában megrendezett nemzetközi konferenciáról

2014. szeptember 10–13. között, Prágában tartotta éves konferenciáját az Európai Kriminológiai Társaság (European Society of Criminology), amely a „*Kriminológia Európában: Az inspiráló sokszínűség*” címet viselte. A konferencián az OKRI-t dr. *Virág György* igazgató-helyettes, valamint dr. *Barabás Andrea Tünde* és dr. *Bárd Petra* osztályvezetők képviselték.

A konferencián a neves előadók által tartott plenáris előadások mellett több mint 226 panelülést, valamint közös munkacsoportok által tartott workshopot szerveztek, 799 előadóval.

A konferencia nyitónapján, 2014. szeptember 10-én a délutáni órákban érkeztek meg a küldöttek Prágába. Ezt követően részt vettek az aznap délutáni ünnepélyes konferencia megnyitón a prágai Károly Egyetem Jogi Karán, és regisztrálták megjelenésüket.

A panelek, résztvevők és előadások számosságára tekintettel a továbbiakban a plenáris üléseken elhangzottakat, valamint az Intézetünk kutatásainak szempontjából legfontosabb előadásokkal foglalkozunk.

Plenáris ülések

A konferencia második napján – szeptember 11-én – a reggeli panelülésekkel (*Kriminálpolitika és prevenció, Európai jogi és intézményi kontroll a börtönökben, Transzplantáció és szervezett bűnözés* stb.) kezdődött a tudományos program, majd az első plenáris előadás a Közép-Európában, átalakulóban lévő bűnözés okaival foglalkozott. Az ülés vezető elnöke *Gorazd Mesko*, a Maribori Egyetem professzora volt. Az első előadó, *Jiri Burianek*, a prágai Károly Egyetem professzora a csehországi helyzetről számolt be előadásában, amely „*Az átmenet cseh tapasztalatai: a türelemtől az aggodalmakig*” címet viselte. Előadásának alaptétele, hogy a Cseh Köztársaságban az 1989-es átalakulást követően (hasonlóan a több volt szocialista ország helyzetéhez) meg kellett fizetni a változás társadalmi költségeit. Bemutatta a bűnözés alakulását a rendszerváltást követően, amely – a magyarországihoz hasonlóan – a '90-es években jelentősen megugrott, és beszámolt a bűnözéssel és a bűnözéstől való félelemmel kapcsolatos cseh vizsgálatokról. Az eredmények megmutatták, hogy a bűnözés csökkenése nem áll egyenes arányban a félelem csökkenésével, és a szorongás és félelem jelenleg is növekszik, ami ellen helyi szinten történő beavatkozással lehet a legtöbbet tenni.

A második plenáris előadó *Emil Plywaczewski*, a lengyelországi Bialystok Egyetem professzora volt, aki az átmenet problémáiról, és a jelenlegi közép- és kelet-európai trendekről számolt be, a bűnözés helyi szintjétől a regionális szintig. Előadásában ő is foglalkozott azzal a történelmi és társadalmi környezettel, amely a kelet-közép-európai volt szocialista országok közös jellemzője. Fontosnak tartotta kiemelni, hogy a kezdetekkor ezeknek az országoknak

meg kellett érteniük a demokrácia, a demokratikus jogelvek, szabályok és kormányzás lényegét. Az előadó rámutatott a legfontosabb politikai és szervezeti változásokra és azok következményeire a közép-európai átmenet idején; és legfontosabb kérdésekként az átalakuló rendőrséget, a bűnözés szerkezetének változásait, a bűnözéstől való félelmet és a migrációt emelte ki. A 2004-es EU-bővítés az utolsó évtizedben szintén jelentős hatással volt a bűnözés szerkezetének alakulására, különösen a szervezett bűnözés átalakulására. A szervezett bűnözés ugyanis a szocializmus időszakában nem volt jellemző, kialakulását Plywaczewski elsősorban az 1990-es évek hibás politikai döntései eredményének tartja.

A konferencia harmadik napján, a délelőtti plenáris ülések keretében *Per-Olaf Wikström*, a Cambridgei Egyetem professzora és *Dirk Enzmann*, a Hamburgi Egyetem professzora szólaltak fel a „*Kortárs kriminológiai elméletek kulcskérdései*” témában. Az ülést *Klaus Boers* elnökölte.

Előadásában Wikström professzor mellett érvelt, hogy a bűncselekmények megelőzése érdekében, az okok feltárása mellett szükség van egy ún. analitikus kriminológiára, amely túlmutat kockázati tényezők feltérképezésén (bűnözés előrejelzése), és sokkal inkább azoknak a kulcsfontosságú társadalmi és szituációs mechanizmusoknak a megismerésére fókuszál, amelyek a bűncselekmények előidézésében szerepet játszanak. Ennek alátámasztására ismertette az ún. *Situational Action Theory* (SAT) elméletet, amely megmutatja, hogy a széttagoaltság problémájának leküzdésére és a nem megfelelő integrációra vonatkozó kulcsfontosságú kriminológiai felismerések (és az érintett társadalmi és viselkedési tudományok eredményei) nyomán egy olyan analitikus elméletre van szükség, amely kidolgozza az emberi viselkedés szerepének, a bűnözési hajlamnak, a környezet kriminogén befolyásolásának és ezek kölcsönhatásának alakulását és kapcsolatát a bűnözéssel, ezzel segítve a probléma átfogó kezelését.

Dirk Enzmann professzor előadásában mellett érvelt, hogy a kriminológiai elméletek igénylik a makrotársadalmi folyamatokhoz való viszonyítást, mert csak így lehetséges a bűnözési rátában időtől és helytől függetlenül megmutatkozó eltérések globális szemlélete. Ugyanilyen fontos, a mikro- és makroszintű kriminológiai elméletek vizsgálata nemzetközi szinten, amely lehetővé teszi a különböző kulturális és társadalmi összefüggések empirikus vizsgálatát.

A délutáni plenáris előadás témája a droghasználat, a drogpia és a drogkontroll volt. Az ülés levezetője, a Prágai Egyetem professzora, *Michael Miowsky* elnökle mellett *Alex Steavens*, a Kenti Egyetem professzora, valamint *Letizia Paoli*, a Leuveni Katolikus Egyetem professzora tartott előadást.

Alex Steavens előadásában arról szólt, hogy az eltérő drog- és a szociális politikák Európaszerte különbözőképpen, különböző szinteken vizsgálják a kábítószerrel kapcsolatos ártalmak hatását. Ezért fontos lenne olyan módszerek kidolgozása és alkalmazása, amelyek komplex politikák eredményeire fókuszálnak, ahelyett, hogy megpróbálnák elszigetelni az egyes intézkedési mutatók hatását, ahogyan azt a hagyományos regresszió alapú módszerek teszik. Ehhez jó lehetőséget teremt az ún. Charles Ragin-féle módszer, a kvalitatív összehasonlító elemzés (fsQCA), amely a különböző drogpolitikák eredményességét vizsgálja.

Letizia Paoli a „*Segíthet-e az ártalomcsökkentés megoldani a kábítószer-ellenőrzés paradoxonát?*” című előadásában bemutatta a kínálat-orientált politika történetét, céljait és hatékonyságát. Az elemzés rámutat a kínálat-orientált drog politika paradoxonára. A kínálatcsökkentési beavatkozások látszólagos célja, hogy a humán oldalon lévő feltételek csökkentésével visszaszoruljon a kábítószer-előállítás, a -kereskedelem és természetesen a -fogyasztás. Annak ellenére, hogy a hatások nem pontosan ismertek, ezek a beavatkozások eddig nem akadályozták meg az illegális piac működtetését, miközben jelentős hátrányokkal jártak, olyan nem szándékolt következményekkel, mint például az erőszak, a korrupció és az illegális kábítószer-bevételek növekedése. Emellett egyre gyarapodik a rendelkezésre álló sokféle kvázi-legális pszichoaktív anyag, amelyeknek számos fajtája válik az illegális kábítószer helyettesítőjévé, tovább csökkentve a kínálatcsökkentő beavatkozások sikerének esélyét.

A pénteki napon, a hivatalos programot követően delegációnk részt vett az esti gálavacsorán.

A szombat délelőtti plenáris ülés témája a migráció és a bűnözés „transzferének” kérdése volt. *Krzysztof Krajewski*, a krakkói Jagello Egyetem professzora elnökle mellett a kérdéskört *Dina Siegel*, az Utrechti Egyetem, valamint *Sandra Bucerius*, a kanadai Alberta Egyetem professzora vitatta meg előadásában.

Dina Siegel a „*Mobilitás, migráció és a szervezett bűnözés új formái Európában*” című előadásában szintén a '90-es évek változásaira vezette vissza a problémák gyökereit. Ekkor ugrott meg az erőszakos és vagyon elleni bűncselekmények száma. Előadásában kiemelte, hogy a gazdasági káosz következtében Európa-szerte megerősödött a szervezett bűnözés. Ez mára egy erős hierarchikus szervezettséget ért el, szemben a '90-es évek több, kisebb bűnözői csoportjával. Kialakult a specializáció is az egyes kriminális cselekményekre, erősödött a korrupció. Eközben párhuzamosan növekedett a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenségek mindinkább éleződtek. A kelet-európai migráció növelte az idegengyűlöletet. Az előadó prezentációjában az ezekhez a folyamatokhoz kapcsolódó kutatásokról szólt, amelyek a szervezett bűnözéshez kapcsolódó egyes kérdéseket vizsgálták különböző aspektusokból.

Sandra Bucerius a „*Nem vártak: muszlimok, emigránsok, méltóság és drogkereskedelem*” című előadásában a második generációs bevándorlók magasabb bűnözési aktivitásáról számolt be. Egy öt éven át folytatott németországi etnográfiai kutatás eredményeit bemutatta – amelyben második generációs muszlim bevándorló drogdílereket vizsgáltak – előadásában azt fejtette ki, hogy hogyan, és milyen mértékben befolyásolta a kirekesztés, a peremre szorulás és a diszkrimináció a fiatal férfiak bevonódását a kábítószer-bűnözésbe.

Szekcióülések

A szekcióülések közül kiemelést érdemel a bullying megelőzését szolgáló új prevenciók modelljét bemutató tudományos ülés (*Risk factors in bullying*), ahol intézetünk két kutatója, Virág György és Parti Katalin is részt vett. A „TABBY in Internet” nemzetközi program keretében folytatott kutatás (JLS/2009-2010/DAP/AG) 2011 és 2012 között zajlott, 5 európai ország részvételével.

A prezentációk beszámoltak a kutatás felépítéséről, legfontosabb eredményeiről, amelyet a 11–17 év közötti tanulók körében végeztek az offline (iskolai) és online bullying szituációkba való bevonódás környezeti és személyi faktorairól. A kutatás empirikus része egy online önkitöltős kérdőív megválaszolásával valósult meg a vizsgálat elején és végén. A két teszt között történt meg a tanulók és tanárok problémára történő érzékenyítése, vagyis a tréningek hatékonyságát jól le lehetett mérni a kezdeti és a második kérdés eredményeinek összehasonlításával.

A cluster analysis szerint az offline (iskolai) bullying cselekmények esetében kevésbé állapíthatóak meg a kockázati profilok, míg az online bullying jellemző elkövetőjéről megállapítható, hogy rendszerint egy online csoport tagja, aki személyes információkat oszt meg engedély nélkül másról, hamis, hazug információkkal vagy üzenetek küldésével az interneten, ezzel súlyos sérelmet okozva az áldozatnak. A vizsgálat szerint elmondható, hogy aki könnyen válik online bullying elkövetőjévé, az hasonlóan könnyen bevonódik az iskolai, vagy egyéb zaklatási cselekménybe is.

A legjellemzőbb faktorok alapján feltehető, hogy egy kis létszámú csoport a felelős a legtöbb online zaklatás elkövetéséért. Így arra a következtetésre lehet jutni, hogy a zaklatás elleni prevenciók programokat az iskolában két szinten kellene kezelni: (1) egy segítő, békés és megértő légkör megteremtésével; (2) a kis csoportok kemény magjának direkt kezelésével: speciális kompetenciák kialakításával, amelyek növelik érzékenységüket és ezzel megakadályozzák, hogy a tagok részt vegyenek káros online cselekmények elkövetésében.

Az iskolai online és offline zaklatás témakörében *Barabás A. Tünde* és *Meghan MacCoy*, a Parti Katalin terephelyéül szolgáló Massachusetts Aggression Reduction Center Bridgewater State University oktatója megállapodtak abban, hogy megvizsgálják a kérdéses területen alkalmazható mediáció lehetőségének felmérését szolgáló közös kutatás lefolytatásának lehetőségét.

A továbbiakban az egyik meghatározó – és éppen a tavalyi, budapesti éves konferencián alakult – büntetőjogi kodifikációs munkacsoport szakmai programját emeljük ki és ismertetjük részletesebben.

A büntetőjogi kodifikációs munkacsoport 2013 őszén alakult az Európai Kriminológiai Társaság XIII. éves konferenciáján, amelynek Budapest adott otthont. A munkacsoporthoz, amelyet a spanyolországi Malagai Egyetem Kriminológiai Intézetének professzora, *José Luis Díez-Ripollés* és kollégája, *José Becerra-Muñoz* hívott életre, több mint egy tucat európai és Európán kívüli ország huszonnyolc büntetőjogásza és kriminológusa csatlakozott, továbbá

tizennégyen jelezték, hogy informálisan követni kívánják a munkacsoport tevékenységét. Az alakuló ülésen elhangzottak egyértelművé tették, hogy Európa államainak kodifikációs reformtörekvései közvetve vagy közvetlenül, de mindenképpen hatással vannak a büntetőjogi-kriminológiai jellegű szabályozási keretrendszerre, ám e törekvések kezdeményezői és végrehajtói gyakran nem veszik figyelembe, vagy tudatosan szembehelyezkednek a tudományos életben kijegecesedett alaptételekkel. E jelenség Európa-szerte megfigyelhető, nem országspecifikus, és voltaképpen ennek a büntető jogalkotásban rendszerszinten megfigyelhető általános problémának a felismerése vezetett a munkacsoport létrejöttéhez. A munkacsoport célja egy olyan tudományos platform létrehozása, ahol a büntetőjogi jellegű jogalkotás természetrajza összehasonlító szemléletben vizsgálható, ahol a kodifikáció minőségi kontrolljának rendszere kialakítható, illetve ahol az esetlegesen jobbító szándékú törekvések értékelése megtörténhet. A malagai kollégák meggyőződése szerint a büntetőjogi szabályrendszer kodifikációs eljárása javítható és javítandó, és elsősorban a társadalomtudósok feladata az ezen cél eléréséhez szükséges eszköz- és eljárási rendszer kialakítása. Az Európai Kriminológiai Társaság vezetősége 2013. december 14-én hagyta jóvá a munkacsoport működését.

A munkacsoport vezetőinek felhívására a prágai konferencia keretei között megtartandó munkacsoport-ülésre számos absztrakt érkezett, amelyek közül a szervezők kilencet fogadtak be. A munkacsoport első szakmai találkozóját az előadások számához igazították, így az mindjárt két, egymást követő panel formájában öltött testet, csütörtök délután és este. A két panel hűen tükrözte a munkacsoport nemzetközi jellegét, és bizonyítást nyert, hogy a nemzeti szinten megjelenő, igencsak eltérő problémák mögöttes indokainak feltárásával értelmes, fókuszált szakmai vita generálható. A különbségek ellenére meglepő hasonlóságok mutatkoznak a büntetőjogi jogalkotás és a kriminálpolitika alakításának dinamikáját, és az ehhez kapcsolódó tudományos aggályokat illetően. Az első panel címe „*A büntetőjogi kodifikációs eljárások megértése*”, amelynek levezető elnöke *Tapio Lappi-Seppälä*, a finn Nemzeti Jogpolitikai Kutatóintézet igazgatója volt, míg a második panel címe „*A kriminalitással kapcsolatos jogi reformok hatása és racionalitása*” volt és *José Luis Díez-Ripolles* professzor elnökölte. A két panel előadásait a továbbiakban nem az előadások sorrendjében, hanem tematikus rendszerezésben foglaljuk össze, mégpedig a tisztán elméleti eszmefuttatásokkal kezdve, jogösszehasonlításokkal és egyes átfogó büntetőjogi kódexek kodifikációjának értékelésével folytatva, majd egy-egy konkrét jogintézménnyel kapcsolatos jogalkotást taglaló esettanulmányokkal zárva a sort.

José Luis Díez-Ripollés „*Racionalitás a büntetőjogi jogalkotásban: Racionális döntéshozatal komplex társadalmi-jogalkotási eljárásban*” című előadása felfogható a munkacsoport életre hívásának indokait összegző beszédnek. Az előadó a racionalitást gyakorta felülíró „opportunista, populistista és rövidlátó” büntetőjogi jogalkotást ostromozta, és felvázolta saját eredményeit egy racionális döntéshozást támogató rendszer létrehozásával kapcsolatban, valamint egy olyan elméleti keretrendszert mutatott be, amely kellően összetett és részletes ahhoz, hogy bármely kriminálpolitikai analízis koncepcionális struktúrája lehessen. Az előadó a jogalkotás három szintjét különböztette meg: a kodifikációt megelőző, a kodifikációs és az értékelési fázist, ahol is minden fázis további alegységekre bontható. Első pillantásra talán azt gondolhatnánk, hogy a társadalmi kontroll racionális szabályozása tekintetbe veszi a társadalmi és jogi valóság valamennyi olyan aspektusát, amelyet befolyásolni igyekszik. José

Luis Díez-Ripollés ezzel ellentétben a racionalitás öt szintjét különbözteti meg: az etikai, a teleológiai, a pragmatikus, a rendszerszerű és a nyelvi szintet, továbbá egy hatodik, az előbbieket átszelő dimenziót, amely biztosítja a különböző szintek közötti kompatibilitást. Amennyiben elfogadjuk a racionalitás ezen felosztását, a következő feladat annak vizsgálata, hogy a különböző szinten definiált racionalitások hogyan jelennek meg a kodifikáció három állomásán. Az előadó nagyban épített a 2005-ben megjelent, majd 2013-ben átdolgozott kiadásban közzétett *“La racionalidad de las leyes penales”* című átfogó monográfiájára. (José Luis Díez-Ripollés: *La racionalidad de las leyes penales*, Madrid: Editorial Trotta, 2013)

Nina Persak, a belgiumi Ghenti Egyetem Jogi Kara Nemzetközi Kriminálpolitikai Kutatóközpontjának professzora mintha csak az előbb ismertetett előadást folytatta volna. *„Racionalitás és normatív legitimitás a büntetőjogban”* című felszólalásának kiindulópontja – csakúgy mint José Luis Díez-Ripollésé –, hogy a büntetőjog sok országban az érzelmi politizálás egyik eszköze, és ez a felháborodástól fűtött jogalkotás lassan felemésztí a jogág racionális magvát. Az érzelemalapú jogalkotási termékek, amelyeket az országot felkavaró botrányok, bűncselekmények hívnak életre, sokszor kiforratlanok, téves ötlettől vezéreltek vagy nem hatékonyak. Az udvariatság, nevelatlenség kriminalizálása szintén olyan jelenség, ahol a negatív érzelmek nagyban befolyásolják a törvényhozást. Nem elhanyagolható a „puha kriminalizálás”, avagy másként a „hátsó ajtón keresztül történő kriminalizálás” jelensége sem, ahol a polgári, a közigazgatási és a szabálysértési jog egyes jogintézményein keresztül történik a kvázi kriminalizáció. Noha a bíróságok jellemzően próbálják mederben tartani e punitív jogalkotási aktusokat, alapvetően a jogalkotó feladata volna az előadó szerint az objektív, szilárd racionális alapokon álló, és az idő próbáját is kiálló jogszabályok elfogadása. Nina Persak egy büntetőjog-filozófiai és kriminológiai kutatásra épített, ártalom-alapú megközelítést szorgalmazott a racionalitás büntetőjog-alkotásba történő visszavezetése érdekében.

Julie Ayling *„A súlyos bűncselekményekkel kapcsolatos hideg fejű jogalkotás”* című előadásának kiindulópontja megegyezett az előző tudósok alaptételezésével. Az előadó az ausztrál motoros bandák által elkövetett bűncselekmény-sorozatot és a tragédiák által tüzelt jogalkotási lázat vette példaként, hogy bemutassa, a józan jogalkotó hogyan jár el a média által súlyosított „morális pánik” közepette. Noha hipotézisét egy konkrét problémával illusztrálta, Julie Ayling gondolatait is az elméleti keretrendszer lefektető előadások között tárgyaljuk, mivel ő is az absztrakt elméletek kidolgozására fektette a hangsúlyt. Abból indult ki, hogy az érzelem diktálta jogalkotás sokszor felesleges, nem hatékony szabályokhoz vezet, amelyek negatív hatással vannak az egyénre és a társadalomra egyaránt. A racionalitáshoz visszavezető út véleménye szerint a jogalkotási folyamat lassítása, egy egyértelmű és kötelező *ex ante* vita folytatása, amelynek résztvevői az adott jogalkotási termék előnyeit és költségeit egyaránt számításba veszik. Julie Ayling alapvetően *John Dryzek* deliberative rendszerekről szóló elméletére építette saját teóriáját, amely szerint a fent említett vita kötelező eleme a hitelesség, a teljes körűség és a következetesség. (Lásd John S. Dryzek: *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations*, Oxford: Oxford University Press, 2002) Julie Ayling ezen elméleti keretrendszerben dolgozta ki a súlyos bűncselekményekkel kapcsolatos törvényhozás gyakorlati lépéseit. Ide tartozik a jogalkotási alternatívákról szóló iránymutatás kidolgozása, az *ex ante* hatásvizsgálat kimunkálása és lebonyolítása, valamint a társadalmi egyeztetés aktorainak regisztere.

José Becerra-Muñoz klasszikus jogösszehasonlító módszerrel az egyesült királyságbeli és spanyol kodifikációs törekvések hasonlóságait és eltéréseit értékelte. 2004-ben a két országban hasonló folyamat ment végbe: az Egyesült Királyság és Spanyolország egyaránt szigorítani kívánta a családon belüli és a nők ellen elkövetett erőszak szankcionálását. Mindkét jogalkotó számos büntetőjogon túli tényezővel kényszerült szembesülni, így a terület szabályozása érintette az oktatás, a kultúra, a társadalmi értékrendszer kérdését is. Mindkét jogalkotónak választ kellett találnia a közvélemény zúgolódására, elvárásaira, és egy erős áldozatvédelmi mozgalom követeléseire. Folyamatban lévő kutatásában José Becerra-Muñoz arra keresi a választ, hogy a két jogalkotó hogyan tett eleget az elvárásoknak, milyen jogalkotási lépéseket követett, mennyi ideig tartott a módosítás elfogadása, készítettek-e előzetes hatástanulmányokat, és támaszkodtak-e a tudományos élet, a jogi kutatások eredményeire. Az előadó kutatásának első lépéseit ismertette a konferencián: először is módszertanilag indokolta, hogy a két jogalkotási folyamat összehasonlítható, másodrészt az analízis főbb lépéseit és hipotéziseit ismertette. Érdeemes a kutatást a továbbiakban is követni, hiszen az előadó nyomon követi az első tíz évet értékelő jelentéseket, és elemezni fogja a reformok gyakorlati jelentőségét.

Carlos Domênico Viveiros, a spanyol Malagai Egyetem Büntetőjogi Tanszékének oktatója a 2012-es brazil büntetőjogi reformot értékelte, „*A szakértők mint nyomásgyakorlók: a brazil büntetőkódex*” című előadásában. Az esettanulmányon keresztül ő is azt a kérdést vizsgálta, hogy vajon a szakértők, a büntetőjog tudomány képviselői és a kriminológusok hatékonyan ki tudják-e szűrni a jogalkotás irracionális elemeit. Az előadás első felében Carlos Domênico Viveiros a kodifikációról lépéseiről és a főbb problémákról, az érzelmi politizálás következtében elkövetett jogdogmatikai hibákról számolt be, majd azon szakértők álláspontját ismertette, akik felszólaltak a közakarat diktálta, ám a büntetőjog természetétől idegen megoldások ellen.

Luis Velez-Rodriguez, a spanyol Malagai Egyetem Közjogi Tanszékének oktatója a kolumbiai alkotmánybíróság példáján keresztül azt vizsgálta azonos című előadásában, hogy „*A bírói felülvizsgálat mennyiben javíthatja a büntetőjogi jogszabályok minőségét*”. A nemzeti törvényhozás által elfogadott szabályok legfelső, esetenként alkotmánybíróságok általi felülvizsgálata mindig is a jogtudósok és politikai filozófusok érdeklődésének középpontjában állt. A modern alkotmányos demokráciák hatalmas mennyiségű szabályalkotásba bocsátkoznak, érvelt az előadó, a politikai aréna résztvevőinek pluralitását elfogadva, a politikai aktorok érdekeinek megfelelő kormányzati lépéseket téve. A büntetőjog területén ez különösen látványos. A kriminalitás társadalmi megnyilvánulásával kapcsolatos félelmek, legyenek valóságok vagy vélték, mozgásba hozzák a társadalmi diszfunkciókra törvényi választ követelőket. A jogalkotási reformok azonban sokszor nem alkalmasak a társadalmi valóság befolyásolására: vagy azért, mert nem megfelelőek a törvényi válaszok, vagy pedig azért, mert a lobbisták és jogalkotók egyaránt félreértik a problémát. Luis Velez-Rodriguez a kolumbiai alkotmánybíróság határozatain keresztül igazolta, hogy az alkotmánybíróságok képesek a racionalitás elemét visszavezetni a jogszabályokba, ugyanakkor az előadó a büntetőjogi jogszabályok absztrakt normakontrolljával kapcsolatban komoly kritikát fogalmazott meg az alkotmánybíróság irányába.

Az esettanulmányok mindegyike valamilyen rendszerszintű jogalkotási problémára mutatott rá, és illeszkedett a fent ismertetett előadók által vázolt elméleti keretrendszerbe. Elsőként *Pablo Rando-Casermeiro*, a Sevillai Egyetem Büntetőjogi Tanszékének oktatója elemezte a szellemi tulajdon oltalmának alapvető nemzetközi egyezményét, a TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) Egyezményt, „*A büntetőjogi jogalkotás globalizációja nemzetközi szinten: Egy esettanulmány*” című előadásában. A szellemitulajdon-jog területén igencsak későn jelent meg a nemzetközi szintű büntetőjogi jellegű szabályalkotás kérdése. A TRIPS Egyezmény 61. cikke kötelezi a tagokat, hogy alkossanak büntetőeljárás és büntetési jogszabályokat, minimálisan a szándékos védjegyhamisítás és a kereskedelmi nagyságrendű, másként üzletszerű szerzői jogi kalózkodás esetére. Az Egyezmény szerint az alkalmazandó eszközök között szerepelnie kell a szabadságvesztésnek és a visszatartó erejű pénzbüntetésnek. A 61. cikk alapján számos multilaterális és bilaterális egyezményt fogadtak el az államok, amelyek a minimumsztemderdeken messze túlmutató mértékben kívánják büntetőjogilag üldözni a jogsértéseket. *Pablo Rando-Casermeiro* kutatásában a meghatározó – elsősorban amerikai egyesült államokbeli – lobbisták szerepét tekintette át a szellemi tulajdon megsértését a büntetőjog eszközeivel üldözni kívánó nemzetközi egyezmények kodifikációjánál, illetve még a jogalkotást megelőző előkészületi fázisban, valamint a jogszabályok végrehajtása során. Az előadó kronológiai sorrendben ismertette a főbb nemzetközi fórumokat, ahol a szellemi tulajdon büntetőjogi védelmével foglalkoztak, így egyértelművé váltak azok a történelmi csomópontok, amelyek a nemzetközi büntetőjogi jogalkotás folyamatát alapvetően meghatározták. Az előadó ezzel párhuzamosan azokat a büntetőjog-alkotás folyamatában résztvevő lobbicsoportokat is bemutatta, amelyek az Amerikai Egyesült Államokban, azaz a legbefolyásosabb globális aktoron keresztül becsatlakoztak a jogszabály előkészítő folyamatba. *Pablo Rando-Casermeiro* az USA-ban és a nemzetközi síkon 1994-től a mai napig, egészen a jelenleg tárgyalás alatt álló Transz-Csendes-óceáni partnerségi megállapodásig (TPP) megfigyelhető párhuzamokra hívta fel a figyelmet. Az előadó reményét fejezte ki, hogy a témában még folyamatban lévő kutatása hozzájárul a nemzeti törvénykezésre is jelentős befolyással bíró nemzetközi jogalkotási folyamatok jellemzőinek feltáráshoz.

Ascension García a madridi Complutense Egyetemről „*Spanyol állampolgárok szerepe a zaj szabályozásában*” címmel tartott előadást. A spanyol jogász a zajszabályozás környezeti bűncselekményként való definíciójából indult ki – szemben például a finn megoldással, amely elsősorban alkotmányjogi szempontból, a magánélet védelme felől közelíti meg a kérdést –, és a helyi hatóságok és civil szervezetek jogalkotást befolyásoló lobbitevékenységét tekintette át. A nyomásgyakorlók hatékonyan avatkoztak be a törvényhozás menetébe, komoly erőt képviseltek azáltal, hogy áldozati státuszukat hangsúlyozták, és ezt a jogalkotó el is fogadta. A büntetőködex általános rendelkezéseit az önkormányzati rendeletek speciális szabályai finomítják és pontosítják, így a helyi jogalkotási folyamatoknak is jelentős a szerepük. *Ascension García* a különböző lobbierők érdekellentéteire is felhívta a figyelmet, miszerint a zajtól szenvedő lakosoknak értelemszerűen más az érdeke, mint a különböző egyéb szempontok által vezérelt, különösen vendéglátóipari vállalkozások érveit is figyelembe vevő önkormányzati képviselőké. A zajmentes életet mint a magánélet részét képező jogosultságot értelmező felfogás képviselői végül komoly sikereket értek el a strasbourgi európai emberi jogi bíróság és a spanyol alkotmánybíróság előtt is. Ezzel párhuzamosan a büntetőbíróságok

súlyos szankciókat szabnak ki a zajártalom okozójával szemben környezet elleni bűncselekmény miatt. Az előadó véleménye szerint megpróbálnak példát statuálni, azonban a közvéleményhez nem feltétlenül jut el a szándékolt üzenet, mivel a közgondolkodásban a környezetvédelem definíciójába nehezen illeszkedik a zajártalom.

Esetbemutatással illusztrált jogalkotási dilemmákat vázolt fel *Bárd Petra*, az Országos Kriminológiai Intézet kutatója is. A gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának politikai, jogpolitikai indokait, a kodifikációs technikák lehetőségeit és a jogalkalmazás szerepét vizsgálta az előadó. Kiindulópontja szerint önálló gyűlölet-bűncselekmény tényállás megfogalmazása jelképes lépés a törvényhozás részéről. Kimeneti oldalon, azaz a szankció megállapításánál lényegtelen, hogy a jogalkalmazó milyen kodifikációs logika szerinti törvényhelyet hív fel. Megfelelő jogtechnikai megoldás mellett a gyűlölet mint minősítő körülmény értékelése azonos eredményre vezethet, és éppoly hatékony lehet a büntetés céljának elérése vonatkozásában, mint egy *sui generis* gyűlölet-bűncselekmény tényállás. Érdemi különbség hiányában a külön tényállás bevezetésének egyedüli indoka a megvetés szimbolikus kifejezése, amelynek lehet egyrészt társadalomnevelő funkciója valamennyi állampolgár, de különösen a potenciális elkövetők vonatkozásában, másrészt állami szolidaritást fejez ki a sértettek irányában. Harmadrészt szimbolikus elismeri az állam, hogy társadalmi feszültségeket nem volt képes feloldani, és ennek bárki – akár a többségi csoporthoz tartozó személy is – áldozatává válhat, pusztán csoport-hovatartozása következtében. A jogalkotónak jogon kívüli szempontok szerint – így a történelmi tanulságok vagy a kodifikáció időpontjában bizonyos csoportok által elszenvedett hátrányok figyelembevételével – kell kiválasztania, hogy mely csoportok érdemesek a *sui generis* törvényi tényállás védelmére. Magyarországon az erőszakos gyűlölet-bűncselekményeket több tényállás is érinti, többségüket a „közösség tagja elleni erőszak” fedi le. (1978. évi IV. törvény, 174/B §, 2012. évi C. törvény, 216. §) Az előadó betekintést nyújtott abba, hogy a 2012-es új magyar büntetőkódex kodifikációja során az emberi jogi civil szervezetek miképp fejtették ki lobbitevékenységüket, hogyan befolyásolták a „közösség tagja elleni erőszak” szerint védendő csoportok listáját, mennyiben voltak egyéb kérdésekben sikeresek, illetve hol ragaszkodott a jogalkotó korábbi álláspontjához. Az előadó áttekintette, hogy a tényállás és annak alkalmazása mennyiben felel meg a jogalkotó eredeti szándékának, mennyiben tölti be a fent említett szimbolikus feladatait, rámutatva a motívum bizonyításának alapvető problémájára és anomáliáira.

A munkacsoport szombat délelőtti záró megbeszélésén, közvetlenül az utolsó plenáris előadást követően, a résztvevők az elhangzott előadásokat értékelték, a további együttműködés lehetőségeit és formáit tárgyalták meg, továbbá a munkacsoport következő szakmai programját készítették elő.

A konferencia hivatalos programja a záróünnepélyt követően fejeződött be.

Összegzés

A konferencia eredményei megmutatták, hogy a posztszocialista országok hasonló problémákkal küzdenek mind a bűnözés alakulása és új formái, mind pedig a bűnmegelőzés

területén. A szemináriumok sokszínűsége jó példákat mutatott az új lehetőségek, a külföldi jó gyakorlatok megismerésére. Ismételten megállapítást nyert az is, hogy a napjaink bűnözésére mindinkább jellemző szervezettség, a határokon átívelés jellege szükségessé teszi az összefogás kimunkálását és a bűnözés ezen új formái elleni közös fellépést a közép-kelet-európai térségben, amelyhez nélkülözhetetlenek a megelőzést megalapozó közös kutatások, együttműködések.

A konferencia jó lehetőséget biztosított arra, hogy a szomszédos országok kutatóival erősítsük kapcsolatainkat, új partnerségeket alakítsunk ki, jövőbeni közös, nemzetközi együttműködések alapozzunk meg.

2014. szeptember 19.

DR. BARABÁS A. TÜNDE

DR. BÁRD PETRA

DR. VIRÁG GYÖRGY